

prof. dr hab. Dorota Pietrzyk-Reeves  
Katedra Filozofii Polityki  
Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych  
Uniwersytet Jagielloński

Modlnica, 5 stycznia 2026 r.

### **Recenzja**

rozprawy doktorskiej Pana mgr. Igora Wysockiego pt. *Austro-libertarian theory of voluntariness: presuppositions, problems, and consequences* [Austro-libertariańska teoria dobrowolności: presupozycje, problemy i konsekwencje] napisanej pod kierunkiem Promotora Pana dr hab. Łukasza Dominika, prof. UMK

### **Uwagi wstępne**

Recenzowana rozprawa doktorska Pana mgr. Igora Wysockiego zatytułowana *Austro-libertarian theory of voluntariness: presuppositions, problems, and consequences* (polskie tłumaczenie tytułu: Austro-libertariańska teoria dobrowolności: presupozycje, problemy i konsekwencje) stanowi powiązany tematycznie zbiór artykułów naukowych opublikowanych w recenzowanych czasopismach naukowych (osiem artykułów) i w pracy zbiorowej (jeden tekst). Wszystkie teksty zostały napisane i opublikowane w języku angielskim w latach 2021-2024. Zbiór ten poprzedzony jest Autoreferatem w języku polskim zawierającym szerokie wprowadzenie do rozprawy. Rozprawa została również opatrzona streszczeniem w języku angielskim i polskim opatrzonym bibliografią umieszczonym na końcu tekstu.

Rozprawa składa się z dziewięciu powiązanych merytorycznie tekstów przypisanych do czterech tematycznych rozdziałów. Uważam tę konstrukcję za trafną i udaną. Praca składa się z tekstów, które zostały już ocenione przez recenzentów na etapie publikacji i przyjęte do druku w czasopismach naukowych polskich i zagranicznych oraz w zagranicznym wydawnictwie. Cztery z nich zostało napisanych wspólnie z Promotorem rozprawy, Panem dr hab. Łukaszem Dominiakiem, prof. UMK, co pokazuje, że ponosi on rzeczywistą odpowiedzialność za opublikowane treści, przy czym w każdym z tekstów jest drugim autorem. Jeden tekst został opublikowany z innym współautorem, cztery kolejne to teksty samodzielne. Wszystkie teksty, co warto podkreślić, zostały opublikowane na przestrzeni czterech lat (dwa w roku 2021, trzy w roku 2023 i cztery w roku 2024). Artykuły zostały opublikowane w kilku czasopismach

naukowych: te składające się na rozdział pierwszy zostały opublikowane w *Synthese* (pełna nazwa: *Synthese: An International Journal for Epistemology, Methodology and Philosophy of Science*) oraz w *Polish Political Science Review. Polski Przegląd Politologiczny*. Trzy artykuły zostały opublikowane w czasopiśmie *Zagadnienia Filozoficzne w Nauce*, jeden w *Economia Politica*, jeden w *Croatian Journal of Philosophy*, jeden w *Journal for General Philosophy of Science*. Wreszcie tekst stanowiący część rozdziału drugiego został opublikowany w pracy zbiorowej pod red. Federico N. Fernandez, Barbara Kolm, Victoria Schmid pt. *Austrian economics 150 years after Carl Menger: 10th International Conference The Austrian School in the 21st century* (Wien: Friedrich A. von Hayek Institut, 2021). Wszystkie czasopisma znajdują się na liście czasopism punktowanych (40-200 p. wg obowiązującej Listy MNiSW) i są czasopismami recenzowanymi. Wspominam o tym szczegółowo, by podkreślić fakt ogromnego wysiłku, jaki został włożony w ich przygotowanie i opublikowanie w ciągu czterech lat, co zważywszy na niekiedy bardzo długi proces recenzyjny i/lub decyzyjny po stronie redakcji czasopism jest osiągnięciem zasługującym na podkreślenie. Po drugie, wymieniam nazwy czasopism i wydawnictwa by zwrócić uwagę na zapewne przemyślaną strategię publikacyjną, związaną również z realizacją projektu badawczego finansowanego w konkursie Opus Narodowego Centrum Nauki (przywoływanego w większości opublikowanych prac, którego kierownikiem jest Promotor pracy).

Wprowadzenie rozprawy, które zostało napisane w języku polskim i zatytułowane Autoreferat zawiera szczegółowe omówienie celu badawczego pracy, wyjaśnienie stawianych tez, omówienie metody badawczej, sposobu w jaki rozwiązano postawiony problem badawczy, a także struktury pracy i uzasadnienie spójności serii artykułów oraz szczegółowe omówienie treści poszczególnych części dysertacji. We Wprowadzeniu zawarta została także lista publikacji włączonych do rozprawy doktorskiej wraz pełnym opisem bibliograficznym. Na końcu rozprawy zostały umieszczone streszczenia w języku angielskim i polskim, będące skrótem ustaleń prezentowanych w Autoreferacie oraz ponownie spis treści bez numerów stron. W rozprawie zabrakło klasycznego spisu treści z numerami stron, który pozwoliłby na łatwiejsze poruszanie się w tekście, całość nie zawiera też ciągłej numeracji stron (odrębne teksty numerowane są zgodnie z wydawnictwem, z którego pochodzą).

### **Przedmiot, cel, struktura rozprawy**

Ogólnym przedmiotem dociekań badawczych Autora rozprawy jest libertarianizm jako doktryna polityczna. Oczywiście doktryna ta obejmuje kilka nurtów związanych nie tylko z podejściem do uzasadnienia instytucji państwa, ale także do kwestii wolnej wymiany i

uzasadnień filozoficznych uprawnień jednostki czy szerzej libertariańskich zasad sprawiedliwości. Zagadnienia te mają ogromną literaturę, ale jej analiza nie jest celem dysertacji i jest ograniczana do konkretnych celów badawczych. Szczegółowym przedmiotem badań rozprawy jest austro-libertariańskie rozumienie dobrowolności (s. 2 Autoreferatu), czyli analiza pewnych konkretnych ustaleń i założeń teoretycznych austriackiej szkoły ekonomii (ASE), której przedstawiciele przyjmują takie czy inne normatywne założenia libertariańskiej doktryny politycznej, ale także libertariańskiej teorii moralnej, np. indywidualizm i uzasadnienie praw jednostki. W odniesieniu do badanej szkoły myślenia Autor rozprawy posługuje się określeniem „austro-libertarianizm”, a jego przedstawiciele określa mianem „austriaków”. Obydwa te terminy powinny zostać wyjaśnione we wstępie rozprawy, skoro nie są wyjaśniane w rozdziałach rozprawy, co w sposób oczywisty wynika ze specyfiki tej formy pracy doktorskiej będącej kompilacją już opublikowanych tekstów naukowych poświęconych kwestiom wybitnie szczegółowym. Byłoby to uzasadnione ze względu na fakt, iż teoretycznym rdzeniem dociekań rozprawy jest austro-libertariańskie rozumienie dobrowolności, które zostało poddane krytycznej analizie. Wybór tego akurat pojęcia do analizy został podyktowany przesłanką, iż w założeniach omawianej doktryny to dobrowolna wymiana kształtuje sprawiedliwy ład polityczny. Co więcej, pojęcie to łączy dociekania filozoficzne, metodologiczne i polityczne. Celem rozprawy nie jest jednak sam opis założeń, koncepcji i rozstrzygnięć teoretycznych proponowanych w odniesieniu do kwestii dobrowolności na gruncie austro-libertarianizmu, czyli nie jest to całościowa analiza tego zagadnienia, lecz wyłącznie skupienie się na, jak to określa Autor, różnych konsekwencjach logicznych implikowanych przez libertariańskie pojęcie dobrowolności, badanie presupozycji metafizycznych lub moralnych idei dobrowolnego wyboru w austro-libertarianizmie oraz analiza problemów teoretycznych wynikających z tych logicznych konsekwencji założeń, na jakich pojęcie dobrowolności się opiera. We wstępie Autor omawia austriacką koncepcję dobrowolności i jej odniesienie do idei dobrowolnego działania w libertarianizmie, konkludując, że austro-libertariańska teoria dobrowolności zakłada istnienie uprawnień jednostkowych i założenia dotyczące sprawiedliwej dystrybucji tych uprawnień, czyli przyjmuje zmoralizowane (*rights-based*) pojęcie dobrowolności. Celem rozprawy jest w szczególności zbadanie logicznych konsekwencji tego pojęcia oraz ich ocena, a także propozycja rewizji niektórych założeń poszczególnych ujęć przedstawicieli tej doktryny w odniesieniu do pojęcia dobrowolności – np. w świetle poczynionych w pierwszych dwóch artykułach ujętych w rozdziale pierwszym odkryć co do niektórych propozycji szantażu. W związku z tym, że w rozprawie nie mamy do czynienia z umiejscowionym w jednym miejscu

przeglądem literatury, należy przyjąć, że interwencje są uzasadnione każdorazowo na potrzeby danego tekstu i także w związku z zastrzeżeniami czynionymi przez recenzentów oraz w odpowiedzi na nie. Próbkę tego otrzymujemy w wielu miejscach w przypisach do artykułów, gdzie nawiązania do uwag recenzentów są bezpośrednie i dosyć niestandardowe w formie i rozciągłości. Czyni to lekturę tych tekstów bardziej interesującą i pozwala Autorowi/autorom na szersze przedstawienie swoich argumentów i ich uzasadnień w odniesieniu do kwestii szczegółowych, a także ich obronę przed postawionymi wprost zarzutami.

Dla przejrzystości wywodu należałoby we wstępie zacząć od przedstawienia głównych pytań badawczych oraz powiązanych z nimi tez/ hipotez dysertacji. Zestawienie tez rozprawy znajdujemy dopiero w podsumowaniu Autoreferatu zatytułowanym Wnioski (s. 30-32), po szczegółowym przedstawieniu treści poszczególnych rozdziałów. Odwrócenie tej kolejności byłoby dużo bardziej zasadne. We wnioskach spodziewamy się nie tez, lecz raczej konkluzji. Więcej uwagi we wprowadzeniu można było także poświęcić kwestii uzasadnienia wyboru tematu dysertacji, nieco szerszego osadzenia go w literaturze przedmiotu (a więc także poszerzenie bibliografii), pokazanie, dlaczego podjęte analizy są ważne, czy jaką wypełniają lukę w dyskursie teoretycznym.

Rozprawa składa się z czterech powiązanych tematycznie rozdziałów dotyczących różnych aspektów pojęcia dobrowolności w austro-libertarianizmie oraz samej kwestii wolnego wyboru. Rozdział pierwszy zatytułowany *Moralized presuppositions of the libertarian theory of voluntariness* pokazuje wadliwość pojęcia dobrowolności przyjętego w austro-libertarianizmie w związku z towarzyszącym mu zmoralizowanym pojęciem przymusu, które nie współgra z przyjętym przez tę doktrynę postulatem wolności od wartościowań. Wkład do badań zaprezentowany w tym rozdziale polega więc na wypracowaniu teoretycznie pożądanej teorii przymusu odwołującej się do teorii aktów mowy oraz do teorii przymusu Lamonda z 1996 r. Drugim istotnym ustaleniem teoretycznym rozdziału jest wskazanie, w oparciu o analizę wymian zachodzących na skutek szantażu, że libertarianie powinni przyjąć silniejszą koncepcję dobrowolności, czyli taką, która wymagałaby nie tylko braku przymusu, ale także braku ignorancji po stronie podmiotu działającego.

W rozdziale drugim zatytułowanym *Metaphysical underpinnings of a free choice in ASE* (zasadniej byłoby w tytule rozwinąć ten skrót), na który składają się kolejne dwa artykuły, ustalono, że tylko kompatybilistyczna koncepcja wolnej woli, czyli taka, która przyjmuje, a nie odrzuca determinizm, pokazując, że jest on do pogodzenia z założeniem wolnej woli, daje się pogodzić, czy też jest spójna z metodologią austriackiej szkoły ekonomii. Krytyczna analiza tego zagadnienia została przedstawiona w odniesieniu do Rothbardowskiej wersji austriackiej

ekonomii i stanowi ambitną próbę rewizji ustaleń tego teoretyka, dowodzącą, że austriacy nie mogą logicznie przyjąć tzw. metafizycznego libertarianizmu odrzucającego kompatybilność wolnej woli i determinizmu, bo wynika to z ich założenia co do tego, iż wybory jednostek są zdeterminowane przez przyjęte przez nie skale wartości. Pewien niedosyt budzi tutaj ta ostatnia kwestia i namysł nad tym, czy rzeczywiście jednostki kierują się stałymi skalami wartości, czy też skale te są zmienne albo co najmniej niestabilne, a w związku z tym ich oddziaływanie na dokonywane wybory jest mniejsze niż zakłada to ASE w ujęciu Rothbarda, a z pewnością jest mniej daleko idące niż wskazany kompatybilizm podyktowany determinizmem wartości. Innymi słowy należałoby również zbadać jak szeroki może być kompatybilizm, aby nadal pozostawać w zgodzie z filozofią libertarianizmu.

W rozdziale trzecim zatytułowanym *Normatively charged notion of voluntary exchange in Austrian welfare economics* wprowadzone zostały kolejne ustalenia dotyczące zmoralizowanego pojęcia dobrowolnej wymiany w austriackiej ekonomii dobrobytu w ujęciu Rothbarda i jego zwolenników. Stawiany jest tam zarzut, że teoretycy ci rozstrzygają kwestię efektywności wolnego rynku nie w konkluzji z przyjętych założeń, lecz w samym założeniu na temat dobrowolnej wymiany opartym na libertariańskiej etyce dotyczącej poszanowania uprawnień. W składających się na ten rozdział tekstach dokonana została interesująca rewizja logicznych konsekwencji wymian odbywających się z poszanowaniem lub nie libertariańskich uprawnień w odniesieniu do użyteczności społecznej zakładanej przez teorię sprawiedliwości – Rothbardowską teorię dobrobytu. Sama ta teoria jest przedmiotem analizy w pierwszym z trzech składających się na ten rozdział artykułach naukowych z punktu widzenia zarzutów formułowanych wobec niej przez krytyków. Dwa kolejne artykuły pogłębiają analizę Rothbardowskiego argumentu za efektywnością wolnego rynku. Wynikiem tych analiz jest krytyczna wobec teorii argumentacja sugerująca możliwe ulepszenie rozumowania na temat austriackiej teorii dobrobytu w odniesieniu do efektywności wolnego rynku, a konkretnie postulat rozumienia dobrobytu w kategoriach zaspokojenia preferencji uczestników wymiany z wykorzystaniem ustaleń Nozicka na temat wymian produktywnych i nieproduktywnych. Ostatni tekst tego rozdziału pogłębia te analizy, wskazując w oparciu o dwa eksperymenty myślowe, że dobrobyt i sprawiedliwość mogą być ideałami logicznie od siebie niezależnymi. Konkluzją tych wywodów jest ustalenie, że libertariańska zmoralizowana idea dobrowolnej wymiany jest wadliwa.

Rozdział czwarty zatytułowany *Choice vis-à-vis indifference in Austrian School of Economics* obejmuje dwa artykuły dotyczące wyboru jako takiego w odniesieniu do założeń ASE. Włączenie tych artykułów do dysertacji, mimo iż nie traktują one bezpośrednio o austro-

libertariańskiej teorii dobrowolności zostało uzasadnione, moim zdaniem przekonująco, tym, iż dobrowolna wymiana zakłada wybór jako taki, ustalenia tych tekstów są więc merytorycznie i metodologicznie spójne z pozostałymi częściami pracy. Celem rozdziału jest zwrócenie uwagi na kolejną niespójność teorii przedstawicieli ASE, wynikającą z odrzucania przez nich kategorii obojętności jako niespójnej z ich prakseologią, wbrew ustaleniom Nozicka. Celem Autora dysertacji jest pogodzenie tych wydawałoby się odrębnych stanowisk, czyli pokazanie luki pojęciowej w ASE na temat ich rezerwy wobec kategorii obojętności, a zarazem odparcie zarzutów Nozicka wobec austriaków. Ostatni dziewiąty artykuł dysertacji jest pogłębieniem tych ustaleń i bezpośrednią odpowiedzią na krytykę Blocka sformułowaną wobec ustaleń artykułu (Wysocki 2021) dotyczącego wyzwania, jakie Nozick postawił przed ASE i dalszą obroną teorii wyboru i indyferencji.

Struktura dysertacji pozwala na prześledzenie toku wywodów i rewizji teoretycznych i logicznych dotyczących problematyki dobrowolności w ustaleniach austro-libertariańskiej teorii polityki. Nie mam wątpliwości, że teksty te są merytorycznie powiązane i spójne teoretycznie oraz metodologicznie oraz proponują oryginalne i samodzielne ustalenia badawcze.

## **Metodologia**

Recenzowana rozprawa została przygotowana w dyscyplinie nauki o polityce i administracji, zaś w swoim zakresie merytorycznym dotyczy filozofii polityki i teorii politycznej (Autor bardziej utożsamia się z tą drugą, ale w odniesieniu do kwestii metodologicznych posiłkuje się tą pierwszą), także w odniesieniu do teoretycznych/normatywnych zagadnień ekonomicznych. Sposób prowadzenia wyvodu i analiz w zaprezentowanych tekstach jest często bliski analitycznej filozofii politycznej, choć to określenie nigdzie w dysertacji się nie pojawia. W opisie metodologii należałoby więc scharakteryzować ten typ uprawniania badań, w związku z jego specyfiką polegającą na badaniu znaczenia pojęć, struktur argumentacji, analizie językowej, czy stosowaniu narzędzi logiki formalnej i nieformalnej do analizy argumentów i struktur rozumowania. Skoro zaznaczono we Wstępie dysertacji, że jej przedmiotem są „różne logiczne konsekwencje wynikające z przyjęcia zmoralizowanego pojęcia dobrowolności” oraz że występuje stosowanie rozumowania *modus tollens*, to skojarzenie tego typu rozważań z analityczną filozofią polityczną nasuwa się samo.

Jako jedyną właściwie zastosowaną w pracy metodę badawczą wskazano metodę równowagi refleksyjnej, która jest właściwa dla filozofii (politycznej) (vide Rawls) i polega na przechodzeniu od pewnych intuicji do uzasadnionych przekonań. W rozprawie ważną techniką

właściwą dla tej metody stosowaną w wielu fragmentach jest eksperyment myślowy. Wymienione zostało także „czynienie użytku” z Hohfeldowskiej analizy fundamentalnych pojęć jurystycznych, czy szerzej logiki deontycznej, czyli podejścia właściwego dla filozofii. Zabrakło tutaj odniesienia stosowanej metodologii bezpośrednio do dyscypliny, w której rozprawa jest przedstawiana. W opisie metody badawczej należało także zrekonstruować krótko sam proces badawczy, który towarzyszył powstaniu dysertacji czy jej poszczególnych części, czyli sposób wyłaniania i formułowania pytań badawczych (co powodowało, że takie a nie inne pytania badawcze zostały wybrane?), związanych z nimi hipotez, ich weryfikacji za pomocą..., formułowanie argumentów, dowodów etc. Należało również wyjaśnić stosowanie konkretnych strategii argumentacyjnych, w tym używanie długich wyjaśniających przypisów dolnych oraz formułowanie dłuższych odpowiedzi na recenzje w opublikowanych tekstach, co jest zabiegiem niestandardowym. Należało także wyjaśnić, dla mnie niezrozumiałe i wadliwe stylistycznie, używanie zaimka „my” – „we” w całej dysertacji, także w Autoreferacie i w tekstach, w których Doktorant jest jedynym autorem.

W końcowej części Autoreferatu zatytułowanej Wnioski jest mowa o wkładzie, jaki dysertacji wniosła już do debaty naukowej, bowiem niektóre z opublikowanych tekstów spotkały się z reakcją innych badaczy/teoretyków. Nie wspomniano jednak jaka jest ta reakcja i co na jej podstawie można wywnioskować na temat wkładu, jaki ustalenia dysertacji wnoszą do rozwoju wiedzy. Ten wątek został oczywiście rozwinięty szeroko w recenzowanej pracy, szczególnie w tych częściach wprowadzenia, które przedstawiają szczegółowe omówienie treści poszczególnych rozdziałów/ tekstów i ekspozycję argumentów w nich rozwijanych. Przydatne byłoby jednak jasno wyrażone uzasadnienia, dlaczego wybrana do analizy problematyka jest ważna z punktu widzenia dyscypliny nauki o polityce i administracji oraz wskazanie, w jaki sposób należałoby ją dalej rozwijać.

Nie mam zastrzeżeń co do strony technicznej rozprawy, która jest napisana poprawnym językiem, opatrzona dobrze skonstruowanymi przypisami i bibliografią oraz nie zawiera błędów językowych, poza bardzo nielicznymi literówkami.

### **Wnioski końcowe**

W mojej ocenie recenzowana rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata w dyscyplinie nauki o polityce i administracji oraz wysoki poziom samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Zostało to potwierdzone już na etapie publikacji poszczególnych tekstów naukowych tworzących rozprawę w recenzowanych czasopismach naukowych, w tym w dwóch ważnych i uznanych czasopismach międzynarodowych (*Sythese: An International*

*Journal for Epistemology, Methodology and Philosophy of Science* oraz *The Journal for General Philosophy of Science*). Rozprawa sytuuje się na styku nauk humanistycznych i społecznych, co pokazują choćby tytuły czasopism, w których były publikowane jej treści, przypisanych bądź do tych pierwszych nauk (jak dwa powyższe tytuły), bądź do tych drugich.

Praca bez wątpienia stanowi oryginalne rozwiązanie postawionego problemu naukowego w postaci szeregu ustaleń teoretycznych, argumentacji i wnioskowań. Tezy rozprawy oraz ustalenia poszczególnych tekstów ją tworzących są ambitne, klarowne i stanowią istotną interwencję w dyskursie teoretycznym związanym z ASE i szerzej libertariańską teorią polityczną. Dowodzą rzadko spotykanej na tym etapie kariery naukowej dojrzałości i samodzielności badawczej. Na korzyść rozprawy przemawia także to, że zawiera teksty już recenzowane przez innych, jak można domniemywać, badaczy zajmujących się tą lub pokrewną tematyką, a więc są to wersje poprawione, zaakceptowane przez redakcje poszczególnych wydawnictw w ostatecznej formie. Ich Autor udowodnił także, że potrafi prowadzić badania i publikować we współpracy z innymi badaczami, w tym badaczami posiadającymi większe lub dużo większe doświadczenie naukowe i jest dla nich równym partnerem. Teksty, które składają się na rozprawę przedstawiają podejmowane zagadnienia naukowe w sposób oryginalny i twórczy, są opatrzone przypisami i bibliografią oraz właściwym dla dyscypliny aparatem naukowym, dowodzą też bardzo dobrej znajomości literatury przedmiotu i umiejętności prowadzenia krytycznej refleksji na temat już istniejących ustaleń.

Konkludując, stwierdzam, że rozprawa doktorska Pana mgr. Igora Wysockiego zatytułowana *Austro-libertarian theory of voluntariness: presuppositions, problems, and consequences* spełnia wszystkie wymagania ustawowe przewidziane w obowiązujących przepisach prawa (ustawa z dn. 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 z późn. zm.) i może być traktowana jako praca wyróżniająca się. W związku z tym wnoszę o przyjęcie recenzowanej rozprawy doktorskiej w dyscyplinie nauki o polityce i administracji i dopuszczenie P. mgr. Igora Wysockiego do publicznej obrony.